

บทที่ 3

ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษในคดีสิ่งแวดล้อม

แต่เดิมก่อนที่จะมีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 นั้น เมื่อมีการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและเกิดความเสียหายต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดกฎหมายที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องในการวินิจฉัยความรับผิดทางแพ่งของผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ที่ได้รับความเสียหาย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) โดยเฉพาะบทบัญญัติว่าด้วยละเมิดและทรัพย์สิน ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 แล้ว การดำเนินคดีทางแพ่งเอกกับผู้ก่อมลพิษจึงเป็นไปตามมาตรา 96 และ 97 แห่ง พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ดังนั้น การพิจารณาถึงความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษจึงต้องแยกพิจารณาดังนี้

ก. ความรับผิดทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษก่อนการประกาศใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

การใช้มาตรการบังคับทางแพ่งต่อการก่อมลพิษหรือการดำเนินคดีของผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือเอกชนก็ตาม ในการที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเอาจากผู้ก่อให้เกิดมลพิษนั้น ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงช่วงก่อนที่จะได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ยังมีได้มีกฎหมายที่ระบุถึงสิทธิและวิธีการดำเนินคดีของผู้ต้องเสียหายจากกรณีการก่อให้เกิดมลพิษไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น สิทธิในการดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในกรณีการเกิดมลพิษ จึงต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด ตามมาตรา 420 และ 437 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินตามมาตรา 1337 ทั้งนี้เป็นไปตามแนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางแพ่งในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น ดังจะกล่าวต่อไปใน 3.1

3.1 แนวความคิดความรับผิดทางแพ่งในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในสิ่งแวดล้อม

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

สำหรับความรับผิดของบุคคลนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดทางศีลธรรม ซึ่งหมายถึง ผู้กระทำผิดจะได้รับโทษทางจิตใจที่เกิดขึ้นภายในตนเอง อันไม่เกี่ยวกับโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น นาย ก. ทำร้ายร่างกายนาย ข. แม้ว่านาย ก. จะไม่ถูกกฎหมายบ้านเมืองลงโทษ แต่นาย ก. ก็เกิดความไม่สงบสุข รู้ว่าสิ่งที่ตนทำไม่ถูก หรือเกิดความกลัวว่าวันหนึ่งผลกรรมหรือบาปจะตามทันได้ เช่นนี้เรียกว่านาย ก. มีความรับผิดในทางศีลธรรม

2. ความรับผิดทางกฎหมาย ซึ่งหมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามกฎหมาย ความรับผิดทางกฎหมายนี้ก็อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.1 ความรับผิดทางอาญา หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำการอันเป็นความผิดตามที่กฎหมายได้บัญญัติโทษไว้ในขณะกระทำความผิด และบุคคลนั้นจะต้องถูกลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือ ริบทรัพย์สิน

2.2 ความรับผิดทางแพ่ง หมายถึง การที่ลูกหนี้จะต้องถูกบังคับให้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ ความรับผิดทางแพ่งนี้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับหนี้หรือมีความสัมพันธ์กับหนี้ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ตามบ่อเกิดแห่งหนี้³ และละเมิดก็เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่าเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ที่บุคคลมิได้มุ่งต่อผลจะให้เกิดขึ้นซึ่งจะต่างกับนิติกรรมบ่อเกิดแห่งหนี้ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ตามธรรมชาติ หรือการกระทำของบุคคลซึ่ง มิได้มุ่งต่อผลให้เกิดขึ้นเช่นนี้ เรียกว่า เป็นนิติเหตุ⁴

จากลักษณะโครงสร้างของความรับผิดของบุคคลดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า ละเมิดเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ประเภทที่เรียกว่าเป็นนิติเหตุ อันเป็นความรับผิดทางแพ่งที่เกิดจากการล่วงสิทธิผิดหน้าที่ (breach of a duty) ซึ่งการล่วงสิทธิผิดหน้าที่นั้น หมายความว่า บุคคลทั่วไปย่อมมีสิทธิที่จะไม่ให้ใครมาทำละเมิด ผู้ใดมาทำจึงเป็นการล่วงสิทธิของเราและเป็นการผิดหน้าที่ที่มีต่อเรา เพราะหน้าที่ดังกล่าวนี้กฎหมายกำหนดไว้เป็นเบื้องต้นแล้ว คือเป็นหน้า

³จิต เศรษฐบุตฺร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : ประกายพริ้ง, 2532), หน้า 4.

⁴จิต เศรษฐบุตฺร. หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : ประกายพริ้ง, 2532), หน้า 4.

ที่ที่มีต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป (general) เป็นหน้าที่ที่จะต้องไม่ไปล่วงสิทธิของผู้อื่น และเมื่อเกิดการล่วงสิทธิผิดหน้าที่หรือเกิดการละเมิดกันขึ้นแล้ว ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่ผู้ผิดหน้าที่จะถูกฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายได้จากผู้ที่ถูกล่วงสิทธิหรือผู้ถูกทำละเมิดนั่นเอง⁵

ผู้เสียหายในทางแพ่งนั้นอาจจะได้รับความเสียหายอันเกิดจากการถูกทำละเมิดซึ่งทำให้ได้รับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ก็ได้ เมื่อถูกกระทบกระเทือนต่อสิทธิในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วเกิดความเสียหายขึ้น ย่อมถือได้ว่าถูกได้แย้งสิทธิในทางแพ่งเกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นผู้เสียหายทางแพ่งที่มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งเพื่อได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้

สำหรับกฎหมายลักษณะละเมิดของไทยนั้น เดิมก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ละเมิดเป็นคำที่ใช้ในกฎหมายแต่มีความหมายแคบเฉพาะการกระทำผิดต่อพระราชโองการหรือที่เรียกว่าละเมิดพระราชอาญา แต่ต้องถูกลงโทษโดยปรับใหม่ให้แก่ท้าวพระคลังหลวง จึงใกล้เคียงกับการลงโทษทางอาญา ซึ่งไม่มีความหมายในแง่ของการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ถูกทำละเมิด ซึ่งไม่มีความหมายในแง่ของการชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ถูกทำละเมิดอย่างที่กล่าวมาข้างต้น เหตุนี้เองแม้ว่าจะมีบทบัญญัติให้ชดใช้เป็นสินไหมก็ (ให้แก่ผู้เสียหาย) พินัยก็ (ให้แก่หลวง) ดังที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงก็ตาม แต่มิได้มีหลักฐานแสดงให้เห็นชัดเจนว่ากฎหมายไทยสมัยนั้นแยกความผิดอาญาออกจากความรับผิดทางแพ่งโดยเด็ดขาด ทำให้กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทางบัญญัติชื่อ "การชดใช้ค่าเสียหาย" แก่ผู้ถูกทำละเมิดในกฎหมายสมัยรัตนโกสินทร์ให้ต่างจากความรับผิดทางอาญาในความหมายเดิม ให้เป็นว่า "ประทุษร้ายทางแพ่ง" จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น จึงได้เปลี่ยนมาใช้คำว่า "ละเมิด" เหมือนเดิมมาจึงถึงในปัจจุบัน⁶ ดังปรากฏตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 อันถือเป็นแม่ของกฎหมายลักษณะละเมิด ซึ่งมาตรา 420 บัญญัติไว้ว่า

⁵ไพจิตร ปุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 7. หน้า 1-2

⁶สุชม สุภณิตย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. หน้า 2.

"ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

บัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะละเมิดนั้น แต่เดิมมาการใช้บทบัญญัติมาตราดังกล่าวกับปัญหาการละเมิดในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็เป็นไปได้ด้วยดี หลักที่ใช้ในการวินิจฉัยประการสำคัญคือ ผู้เสียหายหรือโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยผู้ก่อความเสียหายให้ได้ เพื่อให้จำเลยต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งรูปแบบของการละเมิดที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนที่ประเทศไทยยังไม่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีต่างๆ ก็จะเป็นรูปแบบที่ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความยุ่งยากลำบากมากนักในการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหาย อาทิเช่น การละเมิดโดยการชดช้อยทำร้ายร่างกายกัน หรือการละเมิดโดยการลักทรัพย์ และก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการละเมิดเช่นว่านี้ โจทก์หรือผู้เสียหายก็สามารถที่จะพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยได้ โดยไม่เกิดปัญหายุ่งยากในการพิสูจน์มากนัก เพราะการพิสูจน์โดยโจทก์ในประเด็นดังกล่าวจะไม่จำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานที่ซับซ้อนยุ่งยากแต่ประการใด คงใช้พยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการกระทำละเมิดนั้นๆ ก็เพียงพอแล้ว เช่น การทำร้ายร่างกาย ผู้เสียหายก็เพียงรวบรวมประจักษ์พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ขณะที่ถูกทำร้ายร่างกาย และนำสืบต่อศาลก็เป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลยแล้ว ฯลฯ เช่นนี้เป็นต้น เมื่อรูปแบบของการละเมิดในอดีตนั้นยังไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก การเรียกชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายจากการกระทำละเมิดตามมาตรา 420 จึงถือว่ามีประสิทธิภาพ และสามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้

ต่อมายุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ขยายตัวมากขึ้น จึงได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมาเช่นในปัจจุบัน รูปแบบหรือลักษณะของการละเมิดก็พัฒนาไปในทางที่ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะปัญหาของการละเมิดที่เกิดจากมลพิษทำความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของมนุษย์ก็เป็นการกระทำละเมิดในรูปแบบหรือลักษณะที่แตกต่างจากเดิมมาก ทำให้เกิดปัญหาในการที่ผู้เสียหายจะสามารถพิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 420 ว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ ซึ่งกลายเป็น

เป็นปัญหายุ่งยากแก่โจทก์หรือผู้เสียหายในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย จึงถือว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีข้อบกพร่องอันทำให้ไม่สามารถที่จะใช้คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการที่จะได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำละเมิดจากมลพิษได้อย่างแท้จริง

จากแนวความคิดดังกล่าว ทำให้การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในช่วงก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เป็นการดำเนินคดีโดยอาศัยฐานความผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นหลัก ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีเอาผิดผู้ก่อมลพิษ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

3.2 ปัญหาทางกฎหมายในการเรียกร้องค่าเสียหาย

จากการที่มาตรการบังคับทางแพ่งต่อผู้ก่อมลพิษหรือการดำเนินคดีของผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือเอกชนก็ตามในอันที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเอาจากผู้ก่อมลพิษในอดีตที่ผ่านมาจนถึงระยะเวลาก่อนที่จะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นั้นเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด และทรัพย์สิน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับ

- หน้าที่นำสืบและภาระการพิสูจน์
- การพิสูจน์ค่าเสียหาย

ปัญหาดังกล่าวสามารถแยกพิจารณาตามประเภทของความรับผิดตามมาตรา 420, 437 และมาตรา 1337 ได้ดังนี้

1. กรณีความรับผิดตามกฎหมายละเมิด มาตรา 420

มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่า

"ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นำทำละเมิดจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

เนื่องจากกฎหมายลักษณะละเมิด เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ที่มุ่งคุ้มครองบุคคลมิให้ต้องถูก "ล่วงสิทธิผิดหน้าที่" (breach of a duty) จากการกระทำของบุคคลอื่น โดยสิทธิของบุคคลที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองนี้จะเป็นสิทธิโดยทั่วไปที่บุคคลอื่นมีหน้าที่ต้องเคารพและไม่กระทำการใดอันเป็นการล่วงเกินสิทธิเหล่านั้น⁷ เช่นสิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้น ความรับผิดตามหลักกฎหมายละเมิดจึงเป็นความรับผิดที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความผิด (Liability based on fault) ที่เกิดขึ้นจากความชั่วร้ายในใจ (เจตนาหรือประมาทเลินเล่อ) นั้นเอง

มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถือว่าเป็นแม่บทของกฎหมายลักษณะละเมิดที่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดเมื่อได้กระทำผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะการกระทำนั้นจะเกิดขึ้นด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อและการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย ทรัพย์สิน หรือสิทธิอื่นๆ ดังนั้น การจะพิสูจน์ความรับผิดในเรื่องละเมิดจึงมีประเด็นที่จะต้องพิสูจน์คือ

1. จำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่
2. การกระทำของจำเลยเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์หรือไม่
3. ความเสียหายที่โจทก์ได้รับมีมากเพียงใด
4. โจทก์ควรได้รับค่าเสียหายเพียงใด

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือในการพิสูจน์ความผิดในประเด็นดังกล่าวทั้งสี่ประเด็นนั้น ตกเป็นหน้าที่ของโจทก์ซึ่งเป็นผู้กล่าวอ้างว่าจำเลยกระทำความผิด อันเป็นการพิสูจน์โดยอาศัยหลักในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ให้นำหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง"

---

⁷ไพจิตร ปุญญพันธุ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณการ, 2538. หน้า 1-2.

จากบทบัญญัติของมาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังกล่าว ทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ฟ้องคดีละเมิดตามมาตรา 420 ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้กล่าวอ้างประเด็นทั้งสี่ประเด็นดังกล่าวข้างต้นจึงต้องมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้ได้ความจริงทุกประการ หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นจริงได้ โจทก์ก็จะแพ้คดีในประเด็นนั้นไปในที่สุด

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ในคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีการก่อกมลพิษนั้น การพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือกระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้น ทำได้ยากลำบากมาก กล่าวโดยทั่วไป แล้วการกระทำโดยเจตนาหรือจงใจของจำเลยเพื่อก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์นั้นอาจจะไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก แต่กรณีที่เกิดขึ้นบ่อยก็คือ ความเสียหายที่เกิดแก่โจทก์นั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่อของจำเลย ในสมัยปัจจุบันการที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำการโดยประมาทในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษนั้นเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เพราะจำเลยนั้นโดยปกติมักจะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ซึ่งมีระบบการบริหารหรือการทำงานที่ซับซ้อนมาก จนเป็การยากต่อคนภายนอกที่จะเข้าใจ นอกจากนี้ระบบการทำงานต่างๆ ของเครื่องจักรในโรงงานก็มักจะเป็นความลับ จึงเป็นการลำบากต่อโจทก์ที่จะพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำการโดยประมาท เมื่อโอกาสของโจทก์ที่จะประสบความสำเร็จในการฟ้องร้องคดีประเภทนี้มีน้อย โจทก์ย่อมไม่เสี่ยงต่อการที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล เพราะการนำคดีขึ้นสู่ศาลแต่ละครั้งนั้นจะต้องเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ทางโรงงานอุตสาหกรรมก็มักจะมีทุนทรัพย์เพียงพอในการจ้างทนายความต่อสู้คดีจนถึงที่สุด ดังนั้นโจทก์ในคดีสภาพแวดล้อมเป็นพิษจะอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจำเลย หากโจทก์ตั้งรูปคดีโดยอ้างว่าตนเองได้รับความเสียหายอันเกิดจากความตงฝงหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย^๑ เพราะโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงเจตนาภายในของผู้กระทำว่าได้มีการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ก่อให้เกิดมลพิษมักจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือกิจ

---

^๑อำนาจ วงศ์บัณฑิตม. วารสารนิติศาสตร์. การเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ Common Law ในคดีสภาพแวดล้อมเป็นพิษในแคนาดา.16 กันยายน 2529. หน้า 148.

การอื่นที่มีความซับซ้อนในการดำเนินงานยากเกินกว่าที่บุคคลภายนอกจะเข้าใจ⁹ หรือในอีกกรณีหนึ่ง หากกิจการได้ดำเนินการตามมาตรฐานที่กฎหมายได้กำหนดไว้ทุกประการแต่ก็ยังเกิดมลพิษขึ้น ก็จะมีปัญหาว่ามลพิษที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่ออันเจ้าของโรงงานจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้รับผลร้ายหรือไม่

นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ อายุความ ทั้งนี้เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 ได้บัญญัติไว้ว่า

"สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดนั้น ท่านว่าขาดอายุความเมื่อพ้นปีหนึ่งนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด"

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว อายุความในการฟ้องเรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงจำกัดอยู่เพียง 1 ปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิด และรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด ซึ่งระยะเวลา 1 ปีนั้น ถือว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก สำหรับคดีสิ่งแวดล้อมที่จะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการที่ผู้เสียหายหรือทนายความจะได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ดำเนินคดีเอากับผู้ก่อมลพิษต่อศาล จึงมีปัญหาในเรื่องไม่สามารถฟ้องคดีได้ทันภายในกำหนดอายุความ

2. กรณีความรับผิดตามมาตรา 437

มาตรา 437 บัญญัติไว้ว่า

"บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมยานพาหนะอย่างใด ๆ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นจะต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแต่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การเสียหายนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ต้องเสียหายนั่นเอง

⁹อำนาจ วงศ์บัณฑิต. รวมกฎหมายสิ่งแวดล้อม. มิติใหม่ กฎหมายสิ่งแวดล้อม 2535 ความรับผิดทางแพ่ง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. สมชาย หอมละออ. บรรณาธิการ : หน้า 14-15.

ความข้อนี้ให้ใช้บังคับได้ตลอดถึงบุคคลผู้มีไว้ในครอบครองของตนซึ่งเป็นของ
อันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย"

บทบัญญัติมาตรา 437 นั้น เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยความรับผิดในกรณีละเมิด
เช่นเดียวกับมาตรา 420 เพียงแต่มาตรา 437 นี้เป็นบทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดของผู้ครอบครอง
หรือควบคุมดูแลยานพาหนะอันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล และผู้ครอบครองทรัพย์สินอันเป็นทรัพย์สิน
อันตรายทั้งโดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สิน และความ
เสียหายได้เกิดขึ้นจากยานพาหนะหรือทรัพย์สินดังกล่าว

ความรับผิดตามมาตรา 437 ไม่ได้เป็นความรับผิดที่อยู่บนพื้นฐานของความผิด
(Liability based on fault) ที่ต้องอาศัยการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของ ผู้กระทำ
เป็นสำคัญดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา 420 หากแต่ความรับผิดในมาตรา 437 เป็นความรับผิดที่
เรียกได้ว่าเป็น "ความรับผิดโดยเคร่งครัด" (Strict Liability) กล่าวคือ หากความเสียหายเกิดขึ้น
จากยานพาหนะหรือทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว กฎหมายจะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ที่ครอบครองหรือควบ
คุมทรัพย์สินหรือยานพาหนะแล้วแต่กรณีจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ต้องเสียหาย
ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 (2) บัญญัติไว้ว่าถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ใน
กฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไข
แห่งการที่ตนจะได้รับการประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว ซึ่งหากโจทก์พิสูจน์ได้เช่นนั้น
ก็ถือว่าเพียงพอแล้วที่จะฟังว่าจำเลยมีความผิด แต่อย่างไรก็ดี ข้อสันนิษฐานตามมาตรา 437 ดัง
กล่าวมิใช่ข้อสันนิษฐานที่เด็ดขาด (Strict assumption) ที่มีได้เปิดโอกาสให้ผู้ครอบครองหรือผู้
ควบคุมพิสูจน์ตัวเองให้หลุดพ้นจากความรับผิดได้เลย แต่บุคคลดังกล่าวยังสามารถที่จะพิสูจน์ให้
เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 437 เพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิดได้ กล่าวคือ หากพิสูจน์ได้ว่าความ
เสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือความเสียหายนั้นเกิดจากความผิดของผู้เสียหายเองเช่นนี้
ผู้ครอบครองหรือควบคุมทรัพย์สินดังกล่าวก็สามารถหลุดพ้นจากความรับผิดตามมาตรา 437 นี้ได้ด้วยเช่น
กัน

กล่าวโดยสรุป ผู้เสียหายหรือโจทก์ที่ฟ้องคดีโดยอาศัยบทบัญญัติแห่งมาตรา
437 แม้จะอยู่ในฐานะเป็นผู้กล่าวอ้าง แต่เนื่องจากมีข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าวจึงมี
หน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นเพียงว่า

1. จำเลยเป็นผู้ครอบครองหรือควบคุมยานพาหนะหรือทรัพย์สินอันตราย
2. ยานพาหนะหรือทรัพย์สินนั้นได้ก่อให้เกิดความเสียหาย

หากโจทก์สามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ 2 ประการดังกล่าวข้างต้น กฎหมายก็จะสันนิษฐานไว้ว่าจำเลยจะต้องมีความรับผิดชอบแล้ว ซึ่งจะแตกต่างจากการพิสูจน์ตามมาตรา 420 ที่โจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นถึงประเด็นต่างๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว จำเลยจึงจะมีความผิดและต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์ ดังนี้จะเห็นได้ว่า มาตรา 437 นั้นเชื้ออำนาจประโยชน์แก่โจทก์ในเรื่องภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยมากกว่ามาตรา 420

สำหรับกรณีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้น การนำมาตรา 437 มาใช้จะช่วยอำนาจประโยชน์ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ เพราะโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมโดยการจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างเช่นมาตรา 420 ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ดี มาตรา 437 จะจำกัดเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสาเหตุ 2 ประการคือ จากยานพาหนะ และจากทรัพย์สินอันตราย ซึ่งในความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินอันตรายจะเป็นความเสียหายที่สามารถพบเห็นได้เป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อพิจารณาให้ละเอียดแล้ว มาตรา 437 นั้น คำว่า "ทรัพย์สินอันตราย" มิได้มีความหมายครอบคลุมแก่กรณีของมลพิษได้ทั้งหมด กล่าวคือ ทรัพย์สินอันตรายตามมาตรา 437 สามารถแยกออกได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ ซึ่งหมายถึง ทรัพย์สินที่โดยสภาพของตัวมันเองอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น น้ำมันเบนซิน หรือแก๊ส เป็นต้น
2. ทรัพย์สินอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หมายถึง ทรัพย์สินที่โดยสภาพของตัวทรัพย์สินนั้นไม่ได้เป็นอันตราย แต่จะเกิดอันตรายต่อเมื่อได้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้ตามความมุ่งหมายของผู้ใช้ เช่น ปืน หรือ เครื่องจักรไอน้ำเวลาใช้ต้มน้ำ ฯลฯ เป็นต้น
3. ทรัพย์สินอันตรายโดยอาการกลไกของทรัพย์สิน หมายถึง ทรัพย์สินที่โดยสภาพของตัวทรัพย์สินนั้นไม่ได้เป็นอันตราย หากแต่จะเกิดอันตรายต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นได้เคลื่อนไหวตามอาการหรือกลไกของทรัพย์สินนั้น เช่น เครื่องจักรกลต่างๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับ ความเสียหาย จากทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพมากที่สุด เช่น การเกิดระเบิดของถังน้ำมันหรือถังแก๊ส หรือของติดไฟง่ายหรือเกิดระเบิดโดยง่ายอย่างอื่น ๆ ส่วนความเสียหายจากทรัพย์สินอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้และทรัพย์สินอันตรายโดยอาการหรือกลไกของทรัพย์สินนั้นจะเกี่ยวข้องกับ ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมไม่มากนัก เพราะโดยลักษณะของทรัพย์สินที่จะก่อให้เกิดอันตรายสองประการหลังนั้นจะเป็นเรื่องของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากบุคคลผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นตั้งใจจะให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่น¹⁰ ดังนั้น กรณีของทรัพย์สินอันตรายที่จะมีปัญหาว่าจะนำมาใช้กับกรณีการก่อมลพิษได้หรือไม่ จึงมีแต่เฉพาะกรณี "ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ" ที่ว่าสารที่ก่อให้เกิดมลพิษในรูปแบบต่างๆ นั้น ถือเป็นทรัพย์สินที่เป็นอันตรายโดยสภาพได้หรือไม่

หากพิจารณาถึงความหมายของคำว่า "ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ" ตามความใน มาตรานี้จะเห็นได้ว่า มิได้หมายรวมถึง สิ่งต่างๆ ที่โดยสภาพของตัวมันเองมิได้ก่อให้เกิดอันตราย ต่อเนื้อตัวร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ในทันทีทันใด เช่น กากน้ำตาลจากโรงงาน น้ำตาลหรือโลหะหนักต่างๆ ที่โดยปกติจะมีได้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นทันทีที่ได้รับสารนั้นเข้าสู่ร่างกาย เพราะสารดังกล่าว โดยสภาพของตัวมันเองมิได้ก่อให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด หากแต่ต้องมีการสะสมจนถึงระดับหนึ่งจึงจะปรากฏให้เห็นถึงความเสียหาย ในขณะที่ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ ตามมาตรา 437 นี้จะหมายถึงทรัพย์สินที่โดยสภาพของตัวมันเองอาจก่อให้เกิดอันตรายได้¹¹ ดังนั้น ความในมาตรา 437 จึงไม่อาจใช้บังคับแก่กรณีความเสียหายจากมลพิษในอีกหลายกรณีด้วยกัน

3. กรณีความรับผิดตามหลักกฎหมายทรัพย์สิน ตามมาตรา 1337

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นถึงความรับผิดตามมาตรา 420 และมาตรา 437 ว่า บทบัญญัติทั้งสองมาตรานั้น เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยละเมิดที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

¹⁰อำนาจ วงศ์บัณฑิต. รวมกฎหมายสิ่งแวดล้อม. มิติใหม่ กฎหมายสิ่งแวดล้อม 2535 ความรับผิดทางแพ่ง พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535. สมชาย หอมละออ. บรรณาธิการ : หน้า 16.

¹¹ประจักษ์ พุทธิสมบัติ. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดและจัดการงานนอกสั่ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศรีสมบัติการพิมพ์ จำกัด, 2534. หน้า 135.

กับบุคคลในกรณีที่มีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น ส่งผลให้บุคคลหนึ่งต้องมีความรับผิดชอบตามกฎหมายต่อบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ในขณะที่หลักกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สินจะเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับทรัพย์สินในแง่ของสิทธิและหน้าที่ของทั้งผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวทรัพย์สินในลักษณะต่างๆ

มาตรา 1337 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่า

"บุคคลใดใช้สิทธิของตนเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินที่ควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาค้ำประกันประกอบไซ้ ท่านว่าเจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิจะปฏิบัติการเพื่อยังความเสียหายหรือเดือดร้อนนั้นให้สิ้นไป ทั้งนี้ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียกเอาค่าทดแทน"

บทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นบทบัญญัติว่าด้วยทรัพย์สินที่มีความเกี่ยวข้องกับกรณีความเสียหายต่อสิ่งแวดลอม ซึ่งในมาตรานี้เป็นเรื่องที่บุคคลใช้สิทธิของตน ไม่ว่าจะป็นกรรมสิทธิหรือสิทธิอื่นใด อันเป็นเหตุให้เจ้าของอสังหาริมทรัพย์อื่นได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินสมควรกว่าเหตุ การใช้สิทธิดังกล่าวถือได้ว่ามีลักษณะเป็นการทำลายละเมิดอย่างหนึ่งแต่เป็นกรณีละเมิดในลักษณะพิเศษที่มุ่งคุ้มครองเฉพาะเจ้าของอสังหาริมทรัพย์นั้น และให้สิทธิพิเศษแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น และให้สิทธิพิเศษแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์นั้นที่จะขจัดปิดเป่าความเสียหายหรือความเดือดร้อนให้หมดสิ้นไป นอกเหนือไปจากการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายลักษณะละเมิดโดยทั่วไป¹² โดยความเสียหายดังกล่าวอาจเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพย์สินนั้นโดยตรง เช่น น้ำโสโครกที่ไหลเข้าที่ดินเป็นเหตุให้ต้นไม้ตาย หรืออาจไม่ได้เป็นความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินโดยตรง แต่เป็นการทำความเดือดร้อนรำคาญให้แก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ เช่น เสียงดังของเครื่องยนต์ กลิ่นเหม็นของโรงงานปลาป่น เป็นต้น

¹²บัญญัติ สุชีวะ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะทรัพย์สิน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยามพริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535. หน้า 174.

การใช้มาตรา 1337 ในกรณีความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อเทียบกับใน มาตรา 420 แล้วจะพบว่า มาตรา 1337 จะอยู่ในสถานะที่ดีกว่าโจทก์ตามมาตรา 420 ในเรื่องของ การการพิสูจน์ ทั้งนี้เพราะในมาตรา 1337 นั้น โจทก์ไม่มีภาระการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือ ประมาทเลินเล่อของจำเลยแต่อย่างใด แต่ภาระการพิสูจน์ของโจทก์มีเพียง 2 ประการเท่านั้นคือ

1. โจทก์เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์
2. การใช้สิทธิของจำเลยทำให้โจทก์เดือดร้อนเกินสมควรเมื่อนำพฤติการณ์ รบข้างมาพิจารณาประกอบ

อย่างไรก็ดี มาตรา 1337 ก็ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้อยู่บางประการ กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับความคุ้มครองตามความในมาตรานี้เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ อสังหาริมทรัพย์แต่ไม่ใช่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ เช่น ผู้มีเพียงสิทธิครอบครองอสังหาริมทรัพย์อื่น ได้แก่ ผู้เช่าหาอาจอ้างสิทธิตามมาตรานี้ได้ รวมตลอดถึงเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ด้วยเช่นกัน¹³

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ ในการใช้มาตรานี้ บุคคลที่มีสิทธิฟ้องร้องผู้ก่อความเสียหายนอกจากจะต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์แล้ว ยังต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหาย เกินกว่าจะคาดหมายได้ว่าจะจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควรด้วย ในการที่โจทก์จะพิสูจน์ว่าตนได้ ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อนเกินควรคิดหรือคาดหมายได้ว่าจะจะเป็นไปตามปกติและเหตุอันควร ในเมื่อเอาสภาพและตำแหน่งที่อยู่แห่งทรัพย์สินนั้นมาค้ำประกันประกอบนั้น โจทก์จะสามารถพิสูจน์ ได้หรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เพราะภาระการพิสูจน์นั้นต้องพิสูจน์ให้ได้ความอีกว่าความเสียหายหรือ ความเดือดร้อนที่ตนได้รับนั้นเป็นความเสียหายหรือความเดือดร้อนที่คนทั่วไปในเขตนั้นทนไม่ได้ เช่นกัน ซึ่งการพิสูจน์ถึงความรู้สึกภายในของบุคคลดังกล่าวย่อมทำได้ยาก

ปัญหาอีกประการหนึ่งก็คือ ปัญหาในเรื่องของการเรียกค่าทดแทนดังที่ประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1337 ตอนท้ายได้บัญญัติไว้ว่า " ทั้งนี้ ไม่ลบล้างสิทธิที่จะเรียก เอาค่าทดแทน" ซึ่งหมายความว่า มาตรา 1337 เจ้าของอสังหาริมทรัพย์มีสิทธิที่จะขจัดปิดเป่า

¹³บัญญัติ สุชีวะ. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยามพรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535. หน้า 174-175.

ความเสียหายหรือเดือดร้อนให้สิ้นไปได้ และยังไม่เสียสิทธิในอันที่จะเรียกเอาค่าทดแทนจากผู้ก่อความเสียหายด้วย ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าในการที่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์จะใช้สิทธิเรียกเอาค่าทดแทนนั้นก็ต้องใช้หลักกฎหมายเรื่องละเมิดเช่นเดิม ทั้งนี้เพราะเป็นหลักที่ใช้ในการวินิจฉัยความรับผิดของผู้ก่อความเสียหายโดยเฉพาะ ซึ่งการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นการพิสูจน์ถึงเจตนาภายในของจำเลยตามหลักกฎหมายละเมิดนั้นยังคงเป็นปัญหาหนึ่งในมาตรา 1337 ด้วยเช่นกัน

3.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเรียกร้อง

การที่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมใช้สิทธิเรียกร้องโดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 420, 437 และ 1337 ก่อให้เกิดผลคือ เกิดปัญหาในการใช้สิทธิเรียกร้องดังนี้

1. ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 420 ก็คือ ในคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีการก่อมลพิษนั้น การพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือกระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์นั้น ทำได้ยากลำบากมาก เพราะโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงเจตนาภายในของผู้กระทำว่าได้มีการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ก่อให้เกิดมลพิษมักจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือกิจการอื่นที่มีความซับซ้อนในการดำเนินงานยากเกินกว่าที่บุคคลภายนอกจะเข้าใจ¹⁴ หรือในอีกกรณีหนึ่ง หากกิจการได้ดำเนินการตามมาตรฐานที่กฎหมายได้กำหนดไว้ทุกประการแต่ก็ยังเกิดมลพิษขึ้น ก็จะมีปัญหาว่ามลพิษที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากความประมาทเลินเล่ออันเจ้าของโรงงานจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้รับผลร้ายหรือไม่

นอกจากนี้ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ อายุความในการฟ้องเรียกร้องให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงจำกัดอยู่เพียง 1 ปีนับแต่วันที่ผู้ต้องเสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด ซึ่งระยะเวลา 1 ปีนั้น ถือว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก สำหรับคดีสิ่งแวดล้อมที่จะต้องใช้เวลาพอสมควร

¹⁴อำนาจ วงศ์บัณฑิต. รวมกฎหมายสิ่งแวดล้อม. มิติใหม่ กฎหมายสิ่งแวดล้อม 2535 ความรับผิดทางแพ่ง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535. สมชาย หอมละออ, บรรณาธิการ : หน้า 14-15.

ในการที่ผู้เสียหายหรือทนายความจะได้ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้ดำเนินคดีเอา กับผู้ก่อมลพิษต่อศาล จึงมีปัญหามาในเรื่องไม่สามารถฟ้องคดีได้ทันภายในกำหนดอายุความ

2. ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 437 ก็คือ เนื่องจาก ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้นมักจะเกี่ยวข้องกับ ความเสียหายจากทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ มากที่สุดดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนความเสียหายจากทรัพย์สินอันตรายโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ และทรัพย์สินอันตรายโดยอาการหรือกลไกของทรัพย์สินนั้นจะเกี่ยวข้องกับ ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ไม่มากนักดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ดังนั้น กรณีของทรัพย์สินอันตรายที่จะมีปัญหาว่าจะนำมาใช้กับ กรณีการก่อมลพิษได้หรือไม่ จึงมีแต่เฉพาะกรณี "ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพ" ที่ว่าสารที่ก่อให้เกิด มลพิษในรูปแบบต่างๆ นั้น ถือเป็นทรัพย์สินที่เป็นอันตรายโดยสภาพได้หรือไม่ ก็จะได้เห็นว่าสารที่ ก่อให้เกิดมลพิษนั้นมีได้หมายรวมถึง สิ่งต่างๆ ที่โดยสภาพของตัวมันเองมิได้ก่อให้เกิดอันตรายต่อ เนื้อตัวร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ในทันทีทันใด เพราะสารดังกล่าวโดยสภาพของตัวมันเองไม่ได้ ก่อให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด หากแต่ต้องมีการสะสมจนถึงระดับหนึ่งจึงจะปรากฏให้เห็นถึงความ เสียหาย ในขณะที่ทรัพย์สินอันตรายโดยสภาพตามมาตรา 437 นี้จะหมายถึงทรัพย์สินที่โดยสภาพของ ตัวมันเองอาจก่อให้เกิดอันตราย ดังนั้นความในมาตรา 437 จึงไม่อาจใช้บังคับแก่กรณีความเสีย หายจากมลพิษในอีกหลายกรณีด้วยเช่นกัน จึงทำให้ไม่สามารถฟ้องผู้ก่อมลพิษในอีกหลายกรณี โดยอาศัยมาตรา 437 ได้

3. ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 1337 ก็คือ มาตรา 1337 ก็ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้อยู่บางประการ กล่าวคือผู้ที่ได้รับความคุ้มครองตามความในมาตรา นี้เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์แต่ไม่ใช่เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์ หรือผู้เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ไม่สามารถอ้างสิทธิตามมาตรานี้ได้

นอกจากปัญหาที่ผู้ที่มีสิทธิฟ้องร้องผู้ก่อความเสียหายนอกจากจะต้องเป็นเจ้าของ อสังหาริมทรัพย์แล้ว ยังต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายเกินกว่าจะคาดหมายได้ว่าจะ เป็นไปตามปกติและเหตุอันควรด้วย ซึ่งการพิสูจน์ดังกล่าวต้องพิสูจน์ให้ได้ความอีกว่าความ เสียหาย หรือความเดือดร้อนที่ตนได้รับนั้นเป็นความเสียหายหรือความเดือดร้อนที่คนทั่วไปในเขตนั้นทนไม่ ได้เช่นกันซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยากและเสียเวลามาก

นอกจากนี้การเรียกค่าทดแทนตามมาตรา 1337 บัญญัติไว้เฉพาะเจ้าของ อสังหาริมทรัพย์เท่านั้นที่มีสิทธิเรียกเอาค่าทดแทนจากผู้ก่อความเสียหายด้วย ซึ่งการที่เจ้าของ อสังหาริมทรัพย์จะใช้สิทธิเรียกเอาค่าทดแทนนั้นก็ต้องใช้หลักกฎหมายเรื่องละเมิดเช่นเดิม ดังนั้น การพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออันเป็นการพิสูจน์ถึงเจตนาภายในของจำเลยตาม หลักกฎหมายละเมิดนั้นจึงเป็นปัญหาหนึ่งในการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 1337 ด้วยเช่นกัน

ข. ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ก่อมลพิษหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

จากปัญหาและข้อจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้งสามมาตราดัง กล่าวข้างต้น เมื่อมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ.2535 ขึ้นใช้บังคับแทนพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมแห่ง ชาติ พ.ศ.2518 จึงได้มีการพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการบัญญัติหลักในเรื่องละเมิด ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเอาไว้เป็นการเฉพาะในหมวดว่าด้วยความรับผิดชอบทางแพ่ง ตามมาตรา 96 และ 97 ดดยได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลจากเหตุละเมิด ดังกล่าวให้เอื้อประโยชน์ต่อผู้เสียหายมากขึ้น หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ในเรื่องการละเมิดที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้น ได้มีมาตรา 96 และ 97 บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายหรือบรรเทาปัญหาที่เป็นข้อขัดข้องที่เกิดจากการใช้หลักเกณฑ์เดิมตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

3.4 แนวความคิดความรับผิดชอบทางแพ่ง ตามมาตรา 96, 97

จากแนวคิดเดิมเรื่องความรับผิดของบุคคลในมูลละเมิดนี้ ทำให้ทราบว่าบท บัญญัติในลักษณะละเมิดแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ที่แม้ว่าจะเป็นหลัก พื้นฐานที่มีและใช้เป็นหลักมานานในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลจากเหตุละเมิดก็ตาม แต่ ในหลักดังกล่าวก็เป็นหลักที่ถูกสร้างขึ้นมาใช้แก้ปัญหาในยุคสมัยหนึ่ง และมีความเหมาะสม กับปัญหาในยุคสมัยนั้นๆ เท่านั้น เมื่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป บทบัญญัติมาตรา 420 ดัง กล่าวก็ไม่อาจที่จะนำมาใช้กับปัญหาการละเมิดในรูปแบบหรือลักษณะใหม่ๆ ได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะปัญหาต่างๆ ที่ผู้เสียหายต้องประสบในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด อันมีสาเหตุจากมลพิษ ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 420 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงเป็นที่ประจักษ์ชัด

ว่ามาตรา 420 ไม่อาจนำมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป จึงได้มีแนวความคิดที่จะนำเอาหลักว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย

หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้คือ หลักหรือทฤษฎีหนึ่งในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลในทางละเมิด ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีมาตั้งแต่ก่อนคริสตศตวรรษที่ 19 ซึ่งกฎหมายละเมิดในยุคนั้นจะมุ่งในการที่จะคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลเป็นสำคัญ ทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดจึงมิได้พิจารณาถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หากแต่จะพิจารณาถึงความเสียหายเป็นสำคัญ แนวคิดตามทฤษฎีนี้มีพื้นฐานมาจากหลักของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย กล่าวคือ ความรับผิดในแนวคิดนี้จะไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้กระทำ อันได้แก่ การจงใจกระทำ หรือการขาดความระมัดระวังแต่ประการใด แต่จะถือว่าเมื่อมีผู้เสียหายแล้วต้องมีผู้ชดใช้ความเสียหายนั้น ทั้งนี้เพราะถือว่าความคิดของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบภายในจิตใจไม่อาจถูกพิจารณาได้ ดังเช่นคดี Ryland V. Flecher¹⁵ ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 2 ซึ่งสภาขุนนางได้พิพากษาให้จำเลยต้องรับผิด แม้จะมีใช้การกระทำโดยประมาทเลินเล่อของตนเองหรือคนรับใช้ก็ตาม โดยได้วางหลักไว้ว่า บุคคลใดกระทำหรือนำสิ่งใดอันอาจเป็นอันตรายเข้ามาในที่ดินของตน บุคคลนั้นต้องจัดการเก็บรักษาอย่างระมัดระวังมิให้สิ่งนั้นรั่วไหลและเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น และมีหน้าที่โดยเคร่งครัดที่จะต้องรอบคอบในการป้องกันและระวังล่วงหน้าด้วยประการทั้งปวงในผลที่อาจมีหรืออาจเกิดขึ้นได้จากวัตถุประสงค์หรือจากการกระทำที่ผิดไปจากปกติธรรมดา อย่างไรก็ตาม ในคดีนี้ก็มีข้อยกเว้นหลายกรณีซึ่งจำเลยอาจนำสืบให้พ้นความรับผิดได้ เช่น อ้างเรื่องเหตุสุดวิสัย หรืออ้างว่าโจทก์เป็นฝ่ายผิดเอง ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งในจุดนี้เองจะเป็นจุดที่เป็นความแตกต่างระหว่างทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดและทฤษฎีความรับผิดโดยเด็ดขาด กล่าวคือ แม้ทั้งสองทฤษฎีนี้จำเลยอาจต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นได้แม้จะไม่ได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่ทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดยังเปิดโอกาสให้จำเลยมีข้อแก้ตัวเพื่อยกเว้นความรับผิดได้ ซึ่งจะต่างกับทฤษฎีความรับผิดโดยเด็ดขาดที่ไม่เปิดโอกาสให้จำเลยมีข้อแก้ตัวใดๆ เพื่อยกเว้นความรับผิดได้เลย ซึ่งทฤษฎีนี้หากนำมาใช้ในการวินิจฉัยความรับผิด กฎหมายก็คงจะเป็นมาตรการที่เคร่งครัด (regid) เกินไป

¹⁵สายสุดา นิงสานนท์. ความรับผิดเด็ดขาดในกฎหมายลักษณะละเมิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. หน้า 51-52.

เช่น ในกรณีความเสียหายที่เกิดจากเหตุสุดวิสัย ช้อยกเว้นในเรื่องนี้ก็ยังคงต้องยอมให้มีอยู่เป็นต้น และจากหลักเกณฑ์ต่างๆ ในคดีนี้ก็ได้นำมาประยุกต์ใช้ในคดีต่างๆ ในเวลาต่อมา โดยได้นำเอาแนวคิดนี้ไปบัญญัติในกฎหมายต่างๆ ที่มุ่งจะคุ้มครองผู้เสียหายจากการถูกทำละเมิด ซึ่งหากให้ผู้เสียหายพิสูจน์ความผิดของจำเลยตามกฎหมายนั้นๆ แล้วจะทำได้ยากลำบาก อาทิเช่น กฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากยานพาหนะ หรือกฎหมายเกี่ยวกับการบินพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายในการทำงาน รวมถึงกฎหมายเกี่ยวกับความเสียหายจากมลพิษที่ทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย โดยได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงหลักการในการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลจากเหตุละเมิดไปจากหลักเกณฑ์เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 เพื่อให้การพิสูจน์ความรับผิดของจำเลยโดย ผู้เสียหายทำได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเป็นการบรรเทาข้อขัดข้องที่มีอยู่เดิมจากการใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงหลักการวินิจฉัยที่ว่านี้ก็คือการนำทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดที่กล่าวมาแล้วมาใช้นั่นเอง

เหตุผลสำคัญที่ได้มีการนำเอาหลักทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้ในมาตรา 96 ดังกล่าว ก็เนื่องมาจากสาเหตุที่ว่า หากยังคงใช้หลักความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 หรือใช้ทฤษฎีความผิด (Fault Theory) ในการวินิจฉัยความรับผิดจากความเสียหายที่เกิดจากมลพิษอยู่ตามเดิมแล้ว การที่ผู้เสียหายจะพิสูจน์ให้ได้ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำละเมิดนั้นย่อมเป็นการยากลำบาก อันจะก่อให้เกิดปัญหาซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในที่สุดได้นั่นเอง

จากแนวคิดเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้ ทำให้ทราบว่าการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลในทางละเมิดตามทฤษฎีความผิด ซึ่งเป็นหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 นั้น ไม่เหมาะสมกับการวินิจฉัยความรับผิดของบุคคลในทางละเมิดที่เกิดจากมลพิษ ด้วยสาเหตุปัญหาในการพิสูจน์ถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหายเป็นสำคัญ ด้วยสาเหตุดังกล่าว จึงได้มีการนำเอาทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ที่ไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหายมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยแทน โดยบัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 อันเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงการละเมิดที่

เกี่ยวกับมลพิษโดยเฉพาะ และผลจากการนำทฤษฎีความรับผิดชอบโดยเคร่งครัดนี้มาใช้ จึงทำให้ปัญหาในการพิสูจน์ความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ก่อความเสียหายหมดไป อันส่งผลให้การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากกรณีดังกล่าวของผู้เสียหายสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

สำหรับแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายนั้น แนวคิดเดิมที่หน้าที่ของกฎหมายในการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นการดำเนินคดีเดือดร้อนรำคาญ (Nuisance) และรบกวนการครอบครอง (Trespass) หรือการดำเนินคดีโดยเจ้าของที่ดินริมตลิ่งที่ถูกรบกวนการใช้สิทธิในน้ำในสภาพและปริมาณโดยปกติวิสัย ดังนั้นหน้าที่หลักของกฎหมายในเรื่องนี้จึงมีลักษณะเป็นเพียงกลไกเพื่อให้การรักษาผลประโยชน์ของเอกชน (private interests) ซึ่งยังไม่ได้ให้ความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นผลประโยชน์มหาชน (public interests) ต่อมานักนิติศาสตร์จำนวนมากก็ได้สนับสนุนให้มีการนำเอาหลักกฎหมายเรื่องทรัสต์ต่อมหาชน (public trust doctrine) มาใช้แก้คดีสิ่งแวดล้อม หลักกฎหมายซึ่งมีที่มาจากกฎหมายโรมันนี้มีเนื้อหาว่า ทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการที่เป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน เช่น อากาศ พื้นน้ำ ป่าไม้ และธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่รัฐบาลเก็บรักษาเป็นทรัสต์ไว้ให้แทนมหาชน ด้วยเหตุนี้ การก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินเช่นนี้ จึงเป็นการกระทบในการปกป้องรักษาได้มากขึ้น

ในอดีตนั้น หากมีผู้ทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เช่น เมื่อมีผู้ทำการตัดไม้ทำลายป่า หากมีการจับกุมตัวผู้นั้นได้ รัฐก็จะดำเนินคดีกับผู้นั้นโดยทำการสอบสวนและฟ้องผู้นั้นต่อศาลเป็นคดีอาญา เพื่อให้ศาลตัดสินลงโทษจำคุกหรือปรับแล้วแต่กรณี ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 มาตรา 11 ประกอบมาตรา 73¹⁶

¹⁶พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.2484

มาตรา 11 "ผู้ใดทำไม้ หรือเจาะ หรือสับ หรือเผา หรือทำอันตรายด้วยประการใดๆ แก่ไม้หวงห้าม ต้องได้รับ อนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือได้รับสัมปทานตามความในพระราชบัญญัตินี้ และต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงหรือในการอนุญาต..."

มาตรา 73 "ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 11...ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ..."

ส่วนไม้ของกลางก็จะถูกริบตกเป็นของแผ่นดินตามมาตรา 74¹⁷ แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้น คือการที่ไม่ถูกตัดทำลายไปนั้น ก็ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิม แต่ความเสียหายที่เกิดขึ้น คือการที่ไม่ถูกตัดทำลายไป ก็ไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพเดิม กล่าวคือรัฐไม่ได้ดำเนินการเรียกร้องให้ผู้ก่อความเสียหายนั้นต้องชดใช้เป็นตัวเงินให้แก่รัฐเพื่อรัฐจะได้นำทรัพย์สินเหล่านั้นไปใช้ฟื้นฟูหรือปรับปรุงทรัพยากรดังกล่าว ดังนั้น จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายมาตรา 96 และ 97 ขึ้น เพื่อให้ผู้ก่อมลพิษหรือผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย

3.5 โครงสร้างการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 96, 97

มาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ว่า

"แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิตร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นนั้นเกิดจาก

- (1) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม
- (2) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ

¹⁷พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.2484

มาตรา 74 "ไม้หวงบรรดาไม้และของป่าอันได้มาหรือมีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้และสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ และสิ่งอื่นใด บรรดาที่ทำด้วยห้ามที่มีไว้เนื่องจากการกระทำความผิดตามมาตรา 53 ตริ ให้ริบเสียทั้งสิ้น"

(3) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเอง หรือของบุคคลอื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิด มลพิษ มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย"

มาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ดังนี้

"ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น"

จากบทบัญญัติของทั้งสองมาตราดังกล่าว สามารถแยกโครงสร้างของทั้งสองมาตราได้ดังนี้

3.5.1 ผู้มีอำนาจฟ้องหรือผู้เสียหายตามมาตรา 96

บทบัญญัติแห่งมาตรา 96 ตอนต้นบัญญัติไว้ว่า "...อันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิตร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของ ผู้อื่นหรือของรัฐเสียหาย ด้วยประการใดๆ..."

จากบทบัญญัติข้างต้น ผู้มีอำนาจฟ้องหรือผู้เสียหายตามมาตรา 96 จึงได้แก่

1. ผู้อื่น หมายถึง เอกชนที่ได้รับอันตรายแก่ ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย ซึ่งได้แก่ ตัวผู้เสียหายเอง หรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนเอกชนที่ได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิต ซึ่งได้แก่ บิดา

มารดา สามีภริยา บุตรผู้เยาว์ บุตรผู้บรรลุนิติภาวะแล้วแต่ทุพพลภาพหาเลี้ยงตนเองมิได้ หรือ ทายาทโดยธรรมในกรณีและผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 443 สิ้นสุดแล้วแต่ว่าจะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายในเรื่องใด¹⁸ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาต่อไปนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 212,213/2525 สิทธิฟ้องเรียกค่าปลงศพตาม ป.พ.พ.มาตรา 443 นั้น ได้แก่เฉพาะผู้ที่เป็นทายาท เพราะการปลงศพนั้นเป็นหน้าที่ของทายาทตาม ป.พ.พ. มาตรา 1647 ภรรยาไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ใช่ทายาท จึงไม่มีสิทธิเรียกเอาค่าปลงศพ ทายาทหมายถึง ทายาทโดยชอบด้วยกฎหมาย

ค่าอุปการะเลี้ยงดู ตามมาตรา 443 วรรคท้าย นั้น ผู้มีสิทธิเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดู ในกรณีผู้ถูกทำละเมิดตายก็ได้แก่ทายาทโดยธรรมซึ่งกฎหมายกำหนดสิทธิในการได้รับอุปการะไว้ คือ บิดามารดา (ตามมาตรา 1563) สามีภริยา (ตามมาตรา 1461) บุตรผู้เยาว์หรือบุตรผู้บรรลุนิติ ภาวะแล้วแต่เป็นคนทุพพลภาพหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ (ตามมาตรา 1564) นอกจากนี้ บุตรบุญธรรม และผู้รับบุตรบุญธรรมกฎหมายก็กำหนดให้ต่างต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันตามมาตรา 1598/28 และ 1598/33 (ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขเดียวกับบุตรชอบด้วยกฎหมาย)

คำพิพากษาฎีกาที่ 508/2519 บิดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเฉพาะบุตรที่ชอบ ด้วยกฎหมายเท่านั้น บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองแล้วมีสิทธิเพียงรับมรดกในฐานะเป็นทายาท โดยธรรมตามมาตรา 1629 จึงไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในเหตุขาดไร้อุปการะตาม กฎหมายจากผู้ละเมิดทำให้บิดาถึงแก่ความตาย

2. รัฐ ซึ่งทรัพย์สินได้รับความเสียหายด้วยประการใดๆ

อย่างไรก็ดี เมื่อทรัพย์สินของรัฐได้รับความเสียหาย พนักงานอัยการย่อมมี อำนาจเข้าดำเนินคดีเรียกให้ผู้ก่อความเสียหายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่รัฐได้ ในฐานะที่เป็น

¹⁸รองศาสตราจารย์ สุขุม ศุภนิตย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ ละเมิด. กรุงเทพมหานคร. แสงสุทธิการพิมพ์, 2537. หน้า 243-247.

ทนายแผ่นดินตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 ประกอบด้วยมาตรา 6 ในขณะที่หากมลพิษจากแหล่งเดียวกันได้สร้างความเสียหายให้กับชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย และทรัพย์สินของเอกชน เอกชนย่อมอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายที่ถูกต้องแย่งสิทธิ จึงมีอำนาจฟ้องให้ผู้ก่อความเสียหายในเหตุดังกล่าวต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ผู้อื่นหรือรัฐที่กล่าวถึงนี้ ต้องได้รับอันตรายหรือความเสียหายแล้ว จึงจะเป็นผู้เสียหายตามมาตรา 96 ได้ ถ้าเพียงแต่จะได้รับหรืออาจจะได้รับอันตรายหรือความเสียหาย ยังไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรานี้ได้

ผู้มีอำนาจฟ้องหรือผู้เสียหายตามมาตรา 97

สำหรับมาตรา 97 นั้น กฎหมายบัญญัติไว้ว่า "...อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐ..."

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเป็นได้ชัดเจนว่า ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 97 มีเพียงคนเดียวเท่านั้น คือ รัฐ ทั้งนี้เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตราดังกล่าวมุ่งจะคุ้มครองเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐและสาธารณสมบัติของแผ่นดินเท่านั้น สิ่งอื่นนอกจากนี้แล้วมาตรา 97 จะไม่คุ้มครองถึง และรัฐที่จะฟ้องคดีได้นั้น แต่รัฐในที่นี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ให้ชัดเจนว่าหมายถึงใคร ดังนั้น หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบดูแลทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นจึงไม่ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินทำให้ไม่มีอำนาจฟ้องหรือเป็นผู้เสียหายตามมาตรานี้ได้ และต้องปรากฏว่าทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินนั้นได้ถูกทำลายหรือทำให้สูญหายไปแล้ว รัฐจึงจะมีสิทธิเรียกร้องตามมาตราได้

3.5.2 ผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย

เมื่อพูดถึงผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีในข้อ 3.5.1 แล้ว สิ่งที่ต้องดูต่อไป ก็คือ ใครคือผู้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น

มาตรา 96 บัญญัติไว้ว่า

"...เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น..."

จากบทบัญญัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 96 หรือผู้ก่อให้เกิดความเสียหายตามมาตรา 96 ก็คือ

1. เจ้าของ หรือ
2. ผู้ครอบครองแหล่งมลพิษ

กรณีตามมาตรา 97 กฎหมายบัญญัติไว้ว่า

"ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วย กฎหมาย..."

ดังนั้นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายตามมาตรา 97 ก็คือ ใครก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือ หน่วยงานของรัฐเอง

3.5.3 ข้อหาในการดำเนินคดีตามมาตรา 96, 97

ข้อหาในการดำเนินคดีตามมาตรา 96 และ 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นั้น ไม่ใช่เรื่องละเมิด และเรียกค่าเสียหาย แต่เป็นข้อหา ผิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 96 หรือ 97 (แล้วแต่กรณี) และเรียกค่าเสียหาย

3.5.4 การกำหนดค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหาย

ในกำหนดค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามมาตรา 96 หรือ 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 นั้น แยกพิจารณาได้ดังนี้

มาตรา 96 "...เจ้าของหรือผู้ครอบครองมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น..."

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิด มลพิษ มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย"

มาตรา 97 "...มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพย์สินหรือทรัพย์สินที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น "

จากบทบัญญัติทั้งสองมาตราข้างต้น ศาลสามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายดังต่อไปนี้

ก. เนื่องจากมาตรา 96 บัญญัติไว้เพียงว่า เจ้าของหรือผู้ครอบครองมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนี้โดยมิได้ระบุเฉพาะเจาะจงว่าคืออะไรบ้าง ดังนั้นการพิจารณาค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามมาตรา 96 จึงต้องนำหลักทั่วไปของเรื่องค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามกฎหมายละเมิดมาใช้ ซึ่งการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายในกรณีนี้ได้แก่การเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 438 และ 443-444 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 438 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ว่า

"ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่ การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดอันได้ก่อกำขึ้นนั้นด้วย"

บทบัญญัติในวรรคแรกของมาตรา 438 นี้ แสดงให้เห็นว่า "หนี้" ค่าสินไหมทดแทนในละเมิดนั้นเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นละเมิด และจะเป็นหนี้ที่ลูกหนี้ผู้ทำละเมิดจะต้องชดใช้แก่ไหนเพียงใดนั้น จะนำบทบัญญัติในมาตรา 222 อันเป็นบทบัญญัติทั่วไปในลักษณะหนี้มาใช้บังคับแก่นี้ละเมิดมิได้ ทั้งนี้เพราะหนี้ละเมิดนั้น ความเสียหายเกิดขึ้นแล้วจึงเกิดหนี้ การชำระหนี้ละเมิดก็คือ การเยียวยาให้ผู้ถูกทำละเมิดกลับคืนสู่สภาพเดิมเท่าที่จะทำได้ ผลแห่งความ

เสียหายจึงไม่อาจคาดหมายหรือหยั่งรู้ได้ดุจดังการผิดสัญญา อันเป็นเรื่องที่คู่กรณีสามารถรู้ได้ถึง ความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นเมื่อมีการผิดสัญญาไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ ดังนั้นความรับผิดในหนี้ ละเมิดจึงไม่ถูกจำกัดแคบเฉพาะความเสียหายที่อาจคาดหมายได้เหมือนอย่างหนี้ผิดสัญญา ผู้ทำ ละเมิดจึงอาจต้องรับผิดในผลเสียหายอันเป็นผลโดยตรงอันเกิดจากการละเมิดของตนแม้ตนจะไม่ อาจคาดหมายได้ เหตุนี้ทำให้การกำหนดขอบเขตแห่งความรับผิดในหนี้ละเมิดจึงต้องอาศัยหลัก ทฤษฎีโดยตรงหรือทฤษฎีเงื่อนไขมากกว่าจะปรับหลักทฤษฎีผลธรรมดา และศาลจะมีบทบาท สำคัญในการกำหนดความหนักเบาแห่งความรับผิดโดยอาศัยพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่ง ละเมิดเป็นเกณฑ์¹⁹

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 438 นี้ ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการ วินิจฉัยและโดยหลักแล้ว การชดใช้เยียวยาจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ถูกละเมิดกลับคืนสู่สภาพเดิม ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกละเมิดต่อทรัพย์สินการเยียวยาก็คือ ทำให้ทรัพย์สินนั้นอยู่ในสภาพเดิมเท่าที่จะทำได้ นั่นคือ ถ้ายังอยู่ในวิสัยจะคืนได้ก็ต้องคืนทรัพย์สิน ถ้า คืนไม่ได้ ทางที่จะเยียวยาได้ที่สุดก็คือ ใช้ราคาทรัพย์สิน และนอกจากนี้ถ้าผู้เสียหายยังได้รับความ เสียหายอย่างใดอีกนอกเหนือจากการถูกละเมิดต่อทรัพย์สินแล้ว ก็มีสิทธิจะได้รับการชดใช้ เยียวยา อันเรียกว่าเป็น "ค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้เกิดขึ้น" นั้นเอง ตัวอย่างเช่น ทำลายทรัพย์สินที่ใช้เครื่องมือทำมาหากิน ค่าเสียหายที่ขาดรายได้เพราะไม่มี ทรัพย์สินใช้เป็นเครื่องมือทำมาหากิน โจทก์เรียกเอาได้

เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาฎีกาแล้วจะเห็นว่า การกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด ศาลอาจพิจารณากำหนดโดยถือว่าเป็นการลงโทษจำเลยก็ได้ หรือจะกำหนดเป็น การทดแทนความเสียหายที่แท้จริง หรือกำหนดเป็นการยอมรับว่าโจทก์ถูกละเมิดแต่ไม่มีความ เสียหายเป็นรูปธรรมปรากฏขึ้นก็ตามก็ย่อมทำได้ ทั้งนี้สุดแต่ศาลจะพิจารณาโดยอำนาจที่ กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 438 แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยมีแนวคำพิพากษาที่วินิจฉัยค่าสินไหมทดแทน เป็นการลงโทษเท่าใดนัก

¹⁹รองศาสตราจารย์ สุขุม ศุภนิติย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ ละเมิด. กรุงเทพมหานคร. แสงสุทธิการพิมพ์, 2537. หน้า 201-202.

สำหรับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนมีได้ 2 กรณีคือ

1. Norminal damage เป็นการยอมรับว่าโจทก์ถูกทำละเมิด แม้จะไม่มี ความเสียหายเป็นจำนวนแน่นอน ศาลไทยก็เคยพิพากษาให้ค่าเสียหายอย่างต่ำแก่โจทก์ เช่น โจทก์สืบไม่ได้ว่าทรัพย์สินของโจทก์เสียหายไปมากน้อยเท่าใด แต่สืบได้ว่าเสียหายจริง ศาล กำหนดให้ตามสมควรได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 909/2497)

2. Substantial damage คือการกำหนดค่าสินไหมตามความเสียหายจริง ศาลกำหนดให้ได้เสมอตราบเท่าที่โจทก์จะสืบพิสูจน์ความเสียหายที่แท้จริงได้ และศาลมีอำนาจ กำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความจริงได้ โดยอาศัยมาตรา 438

ตัวอย่างที่ศาลพิพากษาว่าเป็นค่าเสียหายที่โจทก์มีสิทธิเรียกได้ เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 226/2532 โจทก์เรียกขอแบ่งแยกที่ดินตามโฉนดเลขที่ 17364 เพื่อขายให้แก่ บ. กับพวก จำเลยทราบแล้วยังไปคัดค้านการรังวัดแบ่งแยกต่อเจ้าพนักงาน ที่ดินโดยรู้แล้วว่าโฉนดดังกล่าวออกมาโดยชอบ เป็นการจงใจกระทำโดยผิดกฎหมายให้โจทก์เสีย หายแก่สิทธิที่จะขายที่ดินและได้รับเงินจากบ.กับพวกผู้ซื้อ จึงเป็นละเมิดต่อโจทก์ เมื่อการกระทำ ของจำเลยทำให้โจทก์ไม่ได้รับเงินค่าที่ดินส่วนที่เหลืออีก 600,000 บาท จาก บ.กับพวก ซึ่งถ้า โจทก์นำไปฝากธนาคารจะได้ดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อไป จำเลยจึงต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายส่วนนี้ ด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 4018/2533 โจทก์โดยสารรถยนต์ที่ลูกจ้างของจำเลยที่ 1 เป็นผู้ขับขี่ ลูกจ้างของจำเลยที่ 1 ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับบาดเจ็บ โจทก์ต้องลา งานเพื่อพักรักษาตัวจนเกินกว่าระยะเวลาที่นายจ้างของโจทก์กำหนดให้นายจ้างจึงไม่เลื่อนขึ้นเงิน เดือนให้โจทก์เพราะโจทก์ลาเกินสิทธิ เมื่อการพิจารณาขึ้นเงินเดือนมีอัตรากำหนดแน่นอนอยู่แล้ว การที่โจทก์ไม่ได้เลื่อนขึ้นเงินเดือนจึงเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดของลูกจ้างซึ่งกระทำไป ในทางการที่จ้างของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 ต้องรับผิดชอบ

อย่างไรก็ดี การเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 438 นั้น มีข้อที่น่าพิจารณาใน เรื่องเกี่ยวกับค่าเสียหายที่โจทก์เรียกให้จำเลยชดใช้ไม่ได้ มีประเด็นที่น่าพิจารณาในเรื่องค่าเสียหาย

หายที่มีโชเกิดจากการกระทำละเมิด จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งในบางกรณีค่าเสียหายนั้นไม่ได้เกิดจากการกระทำละเมิดโดยตรง แต่อาจเกิดขึ้นโดยอ้อม ศาลก็ไม่พิพากษาให้ เช่น ฎีกาที่ 2680/2528 ค่าจ้างนักร้องนำตัวผู้ละเมิดเครื่องหมายการค้าไม่ใช่ค่าเสียหายโดยตรง ศาลไม่พิพากษาให้จำเลยชดใช้เงินจำนวนนี้

สำหรับกรณีค่าสินไหมทดแทนอันในกรณีทำละเมิดเป็นเหตุให้เขาถึงตายนั้น มาตรา 443 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 443 "ในกรณีทำให้เขาถึงตายนั้น ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่าปลงศพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่นๆ อีกด้วย

ถ้ามิได้ตายในทันที ค่าสินไหมทดแทนได้แก่ค่ารักษาพยาบาล รวมทั้งค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบกิจการงานนั้นด้วย

ถ้าว่าเหตุที่ตายลงนั้นทำให้นุคคลหนึ่งคนใดต้องขาดไร้อุปการะตามกฎหมายไปด้วยไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น"

กรณีตามวรรคหนึ่งนั้น ค่าปลงศพ หมายความว่าค่าใช้จ่ายในการจัดการศพตามประเพณีของผู้ตายซึ่งเป็นหน้าที่ของทายาทที่จะต้องจัดการศพของผู้ตายตามประเพณี ค่าใช้จ่ายในการปลงศพนี้บทบาทตามกฎหมาย ผู้จัดการมรดกเรียกจากผู้ทำละเมิดได้ และเรียกได้ตลอดถึงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการตายของผู้ตาย ซึ่งจ่ายไปตามสมควรและตามความเป็นจริง ซึ่งศาลฎีกาเคยวางแนวไว้ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1648/2509 ค่าปลงศพและค่าใช้จ่ายอันจำเป็นจะต้องพิจารณาตามสมควรตามความจำเป็นและตามฐานะของผู้ตาย บิดา มารดา จึงต้องพิจารณาถึงประเพณีการทำศพตามลัทธินิยมประกอบด้วย และต้องไม่ใช่รายการที่ฟุ่มเฟือยเกินไป

ในกรณีค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 443 วรรคสอง นั้นได้แก่²⁰

²⁰รองศาสตราจารย์ สุขุม ศุภนิติย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด. กรุงเทพมหานคร. แสงสุทธิการพิมพ์, 2537. หน้า 242-245.

1. ค่ารักษาพยาบาล ซึ่งได้แก่ ค่ารักษา ค่าห้องพัก ค่าอุปกรณ์ ศาลฎีกาเคยพิพากษาว่า "ค่าจ้างนรพพยาบาลเฝ้าไข้ ค่ายา ค่าจ้างรถแท็กซี่นั่งไปทำงานเพราะผู้เสียหายยังเดินไม่ได้ เป็นค่าเสียหายที่โจทก์เรียกเอาได้ตามมาตรา 444 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 450/2516) ซึ่งถือว่าเป็นค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ถูกทำละเมิดแก่ร่างกายและไม่ถึงตายได้เช่นเดียวกันกับกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 443 วรรค 2

ค่ารักษาพยาบาลนี้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกได้ทั้งในกรณีที่ได้จ่ายไปแล้วและที่จะต้องจ่ายต่อไปในอนาคต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1794/2517)

ในกรณีที่มีการชดใช้เยียวยาความเสียหายเนื่องจากผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่ารักษาพยาบาลจากหน่วยงานหรือทางราชการ เดิมศาลฎีกาพิพากษาว่า ผู้เสียหายจะเรียกร้องค่ารักษาพยาบาลจากผู้ละเมิดอีกไม่ได้เพราะถือว่าโจทก์ไม่เสียหายอีกต่อไป แต่ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2455/2519 ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยว่า ค่ารักษาพยาบาลซึ่งรัฐจ่ายให้แก่ข้าราชการไม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของจำเลย

2. ค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เพราะไม่สามารถประกอบการงาน หมายความว่า ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับเนื่องจากผู้ถูกทำละเมิดจนไม่อาจประกอบการงานได้ ค่าเสียหายนี้ได้แก่ประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับหากมีการประกอบการงานตามปกติ เป็นต้นว่า ค่าตอบแทนการทำงาน รายได้ตามปกติที่ได้จากการประกอบอาชีพปกติ เป็นต้นว่า ค่าตอบแทนการทำงาน รายได้ตามปกติที่ได้จากการประกอบงานอาชีพ ถ้าหากผู้เสียหายไม่ได้ประกอบการงานอะไร ค่าเสียหายส่วนนี้ย่อมเรียกเรื่องมิได้ ค่าขาดประโยชน์จากแรงงานของผู้ตายต้องพิจารณาตามมาตรา 445

ส่วนกรณีการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 444 นั้น เป็นกรณีทำละเมิดต่อร่างกายและอนามัย ซึ่งมาตรา 444 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 444 "ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ผู้ต้องเสียหายชอบที่จะได้ชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบันนั้นและในเวลาอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาพิพาทภาคดีเป็นพันธมิตรจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้

ค่าเสียหายตามมาตรานี้ได้แก่

1. ค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปจริง
2. ค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ในกรณีความเสียหายในปัจจุบันต้องปรากฏว่า ความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำละเมิดและการสูญเสียความสามารถนั้นต้องเกี่ยวกับการงานที่ผู้เสียหายกระทำด้วย ผู้เสียหายจึงมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายประเภทนี้ได้

กล่าวโดยสรุป ค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายตามมาตรา 96 ที่เอกชนสามารถเรียกร้องได้นั้นได้แก่ค่าสินไหมทดแทนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 438, 443-444 ข้างต้นและค่าสินไหมทดแทนหรือค่าใช้จ่ายตามตอนท้ายของมาตรา 96 ดังต่อไปนี้

1. การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด
  2. การใช้ราคาทรัพย์สินนั้น
  3. ค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดอันได้ก่อกำขึ้นนั้น
- ด้วย
4. ค่าปลงศพ
  5. ค่าใช้จ่ายอันจำเป็นอย่างอื่น ๆ
  6. ค่ารักษาพยาบาล
  7. ค่าเสียหายที่ต้องขาดประโยชน์ทำมาหาได้เพราะไม่สามารถประกอบการงานนั้น
  8. ค่าขาดไร้อุปการะในกรณีที่ผู้เสียหายนั้นตายลง

9. ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้น

ซึ่งศาลจะกำหนดให้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการนำสืบแสดงพยานหลักฐานของโจทก์ หากโจทก์ไม่สามารถนำสืบให้ศาลเห็นว่าโจทก์เสียหายเช่นนั้นจริง ศาลก็อาจจะไม่กำหนดค่าเสียหายดังกล่าวให้

ข. ค่าเสียหายตามมาตรา 97 นั้น กฎหมายกำหนดไว้ว่าได้แก่ ค่าเสียหายตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ซึ่งในการที่ศาลจะกำหนดค่าเสียหายดังว่านั้นให้แก่รัฐ พนักงานอัยการจะต้องนำสืบให้ได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้นมีมูลค่าเท่าใด ศาลจึงจะกำหนดค่าเสียหายให้ได้

3.6 ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 96, 97

การใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 96 นั้น โจทก์ที่ฟ้องคดีตามมาตรา 96 ได้เปรียบกว่าโจทก์ที่ฟ้องคดีในข้อหาละเมิดตามมาตรา 420 ธรรมดา เพราะโจทก์ไม่มีภาระในการที่จะต้องพิสูจน์ว่าผู้กระทำความผิดนั้นกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อหรือไม่ เพียงแต่พิสูจน์ให้ได้ว่าแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นรั่วไหลหรือแพร่กระจายมาจากโรงงานหรือสถานที่ของจำเลยเพียงเท่านั้น ภาระการพิสูจน์ก็จะโอนไปยังจำเลยทันที ทำให้ภาระการพิสูจน์

สำหรับการฟ้องคดีตามมาตรา 97 นั้น เป็นการกำหนดตัวผู้เสียหายไว้เฉพาะรัฐเท่านั้น ซึ่งการดำเนินคดีโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น จะดีกว่าเอกชนเป็นผู้ดำเนินคดี ในแง่ของการค้นหาและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เพราะรัฐอยู่ในฐานะผู้ปกครองมีอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ จึงสามารถใช้อำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ได้ในการแสวงหาพยานหลักฐาน ซึ่งต่างกับเอกชนที่จะอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมหรือด้อยกว่าจำเลยจึงยากแก่การแสวงหาพยานหลักฐาน

อย่างไรก็ดี ในการใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 96 และ 97 นั้น ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ในเรื่องของผู้เสียหาย, เรื่องการนำสืบให้เห็นว่าใครคือผู้กระทำความผิดตามมาตรา 96 และ 97 และเรื่อง

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายว่าควรจะมีอะไรบ้าง และควรจะมีจำนวนเท่าใดซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้จะได้อธิบายโดยละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป